

Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí

Compensation for non-economic damage of secondary victims

*Doc. JUDr. Tomáš Doležal, Ph.D., LL.M., Kabinet zdravotnického práva a bioetiky, ÚSP AV ČR,
v.v.í.*

Abstract: Compensation for non-economic damage of the secondary victims presents in many countries very controversial topic. This paper analyses the basic problems connected with this institute and provides comparative overview of compensation in different countries. Subsequently describes this article legal position in the Czech Republic.

Key words: secondary victims - non-economic damage - emotional harm - compensation

Abstrakt: Problematika odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí představuje komplikovaný a kontroverzní právní institut. V tomto článku jsou pak shrnuty základní problémy související s odškodňováním imateriálních újem sekundárních obětí a provedeno srovnání přístupů k tomuto institutu v několika zemích. Následně je analyzována právní úprava odškodňování sekundárních obětí v ČR.

Klíčová slova: sekundární oběti - imateriální újma - citová újma - náhrada újmy

ÚVOD

Jak již bylo na stránkách tohoto časopisu řečeno,¹ představuje problematika odškodňování imateriálních újem v oblasti náhrady škody velmi komplikovanou a často diskutovanou oblast; a to i v případech, kdy se jedná o odškodňování osob přímo poškozených jednáním škůdce. Daleko složitější je pak situace, kdy újma vznikne osobě od poškozeného odlišné (tj. nepřímo poškozené²). Tyto nepřímo poškozené osoby jsou běžně označovány jako sekundární oběti (*secondary victims*³).

1. VYMEZENÍ PROBLÉMU

Jak uvádí Koziol, základním východiskem v oblasti náhrady újmy je princip, že utrpí-li někdo škodu, má ji nést sám.⁴ Právní řád pak z různých důvodů tento výchozí princip modifikuje a přiznává poškozenému právo na náhradu utrpěné újmy vůči jinému. Standardně ovšem i v těchto případech vychází z toho, poškozený, jemuž je přiznáno právo na náhrady újmy, je osobou přímo poškozenou škůdcem. Ačkoliv si tvůrci právních předpisů byli vědomi, že újma na zdraví u přímo poškozené osoby může vyvolat negativní následky i u osob jiných,⁵ ponechávali řešení těchto situací na zásadě, že každý si má nést škodu principiálně sám. Postupem času začalo být ovšem toto řešení považováno za nespravedlivé a právně-politicky neakceptovatelné a tak se zrodily úpravy,⁶ které kompenzaci újmy sekundárních obětí v některých zvláštních případech umožňují.

Obecně lze konstatovat, že se jedná o ustanovení, která jsou v rámci systematiky náhrady újmy relativně výjimečná a umožňují poskytnout náhradu i osobě od poškozeného odlišné (tj. nepřímo poškozené⁷) – tzv. sekundární oběti (*secondary victims*⁸). Pravidla tohoto druhu se stala součástí

---

¹ DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, roč. 5, č. 2, s. 38–51.

² Škoda nastala ve sféře jiné osoby než subjektu absolutně chráněného statku, tj. přímo poškozeného.

³ Údajně toto označení pochází od lorda Lloyda ve věci *Page v. Smith*, DEAKIN, S. – JOHNSTON, A. – MARKESINIS, B. *Markesinis and Deakin's Tort Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 142.

⁴ KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*. 3., neubearbeitete Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997, s. 1.

⁵ Lord Oliver ve známém případě *Alcock v. Chief Constable of South Yorkshire* k tomu uvedl: „*The infliction of injury on an individual, whether through carelessness or deliberation, necessarily produces consequences beyond those to the immediate victim. Inevitably the impact of the event and its aftermath, whether immediate or prolonged, is going to be felt in greater or lesser degree by those with whom the victim is connected whether by ties of affection, of blood relationship, of duty or simply of business. In many cases those persons may suffer not only injured feelings or inconvenience but adverse financial consequences as, for instance, by the need to care for the victim or the interruption or non-performance of his contractual obligations to third parties. Nevertheless, except in those cases which were based upon some ancient and now outmoded concepts of the quasi-proprietorial rights of husbands over their wives, parents over their children or employers over their menial servants, the common law has, in general, declined to entertain claims for such consequential injuries from third parties save possibly where loss has arisen from the necessary performance of a legal duty imposed on such party by the injury to the victim.*“

⁶ Buď přímo zákonné úpravy, nebo byla tato pravidla zavedena prostřednictvím soudcovského dotváření práva.

⁷ Škoda nastala ve jmění jiné osoby než subjektu absolutně chráněného statku, tj. přímo poškozeného.

⁸ Lord Oliver v případě *Alcock v. Chief Constable of South Yorkshire* provedl rozlišení primárních a sekundárních obětí: „*A primary victim one involved mediately or immediately as a participant and a secondary victim one who is no more than a passive and unwilling witness of injury to others.*“

úpravy náhrady škody a újmy relativně pozdě a jejich existence není přijímána zcela bezvýjimečně.⁹ Hlavní námitkou proti existenci těchto pravidel je skutečnost, že se jedná o výjimku z pravidla, že náhradu újmy může požadovat pouze ten, jehož absolutně chráněné statky byly dotčeny,¹⁰ a současně existuje oprávněná obava bezbřehého rozšiřování odpovědnosti za škodu.

Základním znakem tohoto druhu újmy je skutečnost, že došlo k porušení práva (právem chráněného statku) určité osoby, avšak újma vznikne jiné osobě. Při zásahu do práva na zdraví nebo život u primárně poškozeného (tj. osoby, již bylo ublíženo na zdraví nebo u níž došlo ke ztrátě života), se může u sekundárních obětí zásah projevit jak ve sféře materiální (jako škoda), tak imateriální (újma). V případě škody se bude běžně jednat např. o náklady pohřbu nebo náklady léčení, pokud je vynaložila osoba odlišná od primárně poškozeného.¹¹ V případě imateriálních újem třetí osoby (*Ideele Nachteile Dritter*)¹² sem patří např. *solatium doloris*¹³ nebo psychické újmy způsobené nervovým šokem,¹⁴ opomenout nelze ale ani újmu způsobenou ztrátou společnosti (*loss of consortium*) nebo ztrátou sexuálního vztahu.¹⁵

Občanský zákoník (o. z.) se odškodňování sekundárních obětí věnuje na několika místech (např. v ustanoveních § 2959, 2961, 2965, 2971). Je zajímavé, že se tak děje z hlediska systematického ne zcela vhodně, neboť tato pravidla jsou zařazena v oddíle upravujícím způsob a rozsah náhrady škody, přestože jsou vlastně samostatnými zvláštními skutkovými podstatami náhrady újmy.

Zvláštní místo v případě odškodňování sekundárních obětí zaujímá problematika odškodňování nemateriálních újem těchto obětí, neboť historicky jsou téměř všechny právní řády velmi restriktivní ve vztahu k odškodňování nemateriálních újem v penězích, a to i u osob přímo poškozených (primárních obětí).¹⁶

2. IMATERIÁLNÍ ÚJMY TŘETÍCH OSOB – KOMPARATIVNÍ POHLED

Problematice odškodňování sekundárních obětí je v posledních desetiletích věnována velká pozornost. Jak uvádí Harrer v komentáři k ABGB z roku 2006, stala se tato problematika ústředním problémem práva na náhradu škody.¹⁷ Již v roce 1975 učinila Komise ministrů Rady Evropy doporučení

⁹ Blíže např. BONA, M. – MEAD, P. – LINDENBERGH, S. (eds). *Fatal Accidents and Secondary victims*. St. Albans: XPL Publishing, 2005.

¹⁰ Blíže viz LARENZ, K. *Lehrbuch des Schuldrechts*. 14., neubearbeitete Aufl. München: C. H. Beck, 1987, s. 460.

¹¹ V německé a rakouské nauce se v těchto případech hovoří o tzv. *Drittsschaden*. Z hlediska teoretického lze hovořit o nepřímé škodě – viz BAUER, F. *O povinnosti k náhradě nepřímé škody*. Praha: Václav Tomsa, 1945.

¹² Jedná se o obdobu tzv. třetí škody (*Drittsschaden*) ovšem v rovině imateriální újmy.

¹³ Tj. koncept, který představuje kompenzaci za morální újmu a který je obecně definován jako újma na citech způsobených úmrtím blízké osoby s tím, že nervový šok nemusí být přítomen. Tento koncept byl vyjádřen v ustanovení § 444 odst. 3 o. z. 1964, blíže např. ZIMA, P. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*. 2008, č. 6, s. 216.

¹⁴ K bližšímu upřesnění mezi nervovým šokem a citovou újmu a dopadem pro kvalifikaci nároku viz níže.

¹⁵ ELISCHER, D. Citová újma, ztráta naděje, reflexní újma, újma na kráse, budoucí škoda aneb pojetí újmy ve francouzském právu. *Zdravotnické fórum. Pravidelná příloha časopisu Právní fórum*. 2012, č. 4, s. 21–30.

¹⁶ Viz DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, roč. 5, č. 2, s. 38–51.

¹⁷ HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. (ed.). *ABGB Praxiskommentar*. 3. neu bearb. Aufl. Wien: LexisNexis, 2006, s. 461.

na sblížení pravidel odškodnění za újmu na zdraví nebo usmrcení.¹⁸ V něm se objevuje např. zásada odčinění nemajetkové újmy rodičů a manželů při mimořádné emocionální újmě v důsledku zranění primárního poškozeného,¹⁹ nebo zásada odčinění nemajetkové újmy rodičů, manželů, snoubenců a dětí při smrti blízké osoby, pokud mezi nimi existovalo úzké citové pouto.²⁰ V době vydání tohoto doporučení byla řada evropských států velmi restriktivní ve vztahu k odškodňování nemateriálních újem sekundárních obětí, a proto bylo doporučení tohoto typu pokrokové.

Většina evropských²¹ států postupem času akceptovala a akceptuje ve stále vyšší míře nároky sekundárních obětí na náhradu újmy při zásahu do práva na zdraví nebo život u primárně poškozeného.²² V dnešní době jsou tato pravidla také obsažena v čl. 10:301 odst. 1 PETL („Nemajetková újma může být vymáhána též osobami majícími blízký vztah k poškozenému, který utrpěl smrtelnou nebo velmi vážnou nesmrtelnou újmu.“) a v čl. VI.-2:202 DCFR.²³ Tyto dokumenty přispívají rovněž k širší akceptaci nároků sekundárních obětí v jednotlivých státech a směřují k unifikaci odškodňování těchto nároků.²⁴

Zatímco v případě náhrady škody u sekundárních obětí jsou evropské státy tradičně otevřené,²⁵ v případě náhrad imateriální újmy bylo možno pozorovat značné rozdíly a přístup k poskytování těchto náhrad je v některých zemích stále opatrný.²⁶ V obecné rovině přichází v úvahu poskytování náhrady imateriální újmy sekundárním obětem ve dvou případech:

- 1) došlo-li k (závažnému) poškození zdraví primární oběti, nebo
- 2) došlo-li ke smrti primární oběti.

---

¹⁸ Jednalo se o Rezoluci (75)7 o odškodnění újmy na zdraví a smrti. V tomto doporučení lze spatřovat první autoritativní pokus o harmonizaci náhrady škody na zdraví v Evropě. Jednalo se o nezávazný dokument, který stanovil principy, které mohou přispět k harmonizaci současných právních úprav členských států v oblasti náhrady škody v případě poškození zdraví nebo smrti, blíže viz DOLEŽAL, T. Europeizace právních úprav škody na zdraví a náhrady imateriální újmy. *Právník*. 2007, roč. 146, č. 4, s. 423–432.

¹⁹ Příloha Rezoluce čl. II. bod 13.

²⁰ Příloha Rezoluce čl. II. bod 19.

²¹ Obdobně je tomu v USA, kde většina států také sekundární oběti odškodňuje.

²² Viz např. BONA, M. – MEAD, P. – LINDENBERGH, S. (eds). *Fatal Accidents and Secondary victims*. St. Albans: XPL Publishing, 2005.

²³ VI.-2:202: „Loss suffered by third persons as a result of another’s personal injury or death
(1) Non-economic loss caused to a natural person as a result of another’s personal injury or death is legally relevant damage if at the time of injury that person is in a particularly close personal relationship to the injured person.“

²⁴ DCFR: „Paragraph (1) consciously exceeds the present legal position in certain European jurisdictions. It would be a value judgement which nowadays is no longer acceptable if a damage of the significance described in paragraph (1) were not to qualify as legally relevant damage. The emptiness which a person feels when a life partner, a child or a parent is killed or severely injured need not be suffered without reparation, though the parties concerned do not suffer injury to their health. [...] However, this rule would be misunderstood if it were interpreted as (and criticised for) “commercialising death”. That is certainly not the case. The reason is that this rule is concerned not with enriching the relatives, but with recognising that the severest of detrimental impacts on one’s enjoyment of life is worthy of reparation.“

²⁵ Tj. garantují právo na náhradu nákladů pohřbu, nákladů na léčení, nákladů na výživu pozůstalých apod.

²⁶ Zejména v Německu.

Přístupy v různých státech k akceptaci tohoto druhu nároků a rozsahu náhrad jsou rozdílné.²⁷ Pokud jsou tyto nároky akceptovány, pak se často liší podmínky vzniku tohoto nároku a rozsah osob, které jsou oprávněny náhrady požadovat.²⁸ Proto můžeme v zásadě vytvořit několik skupin problémů, které s odškodňováním sekundárních obětí souvisí:

- a) jaké újmy jsou odškodnitelné;
- b) zda jsou sekundární oběti odškodňovány pouze v případě smrti nebo i v případě poškození zdraví primární oběti;
- c) jaký je rozsah osob, které jsou oprávněny náhrady požadovat;
- d) zda existují nějaké další podmínky vzniku tohoto nároku.

Dále bývá též v souvislosti s uplatňováním těchto nároků diskutováno, zda se jedná o samostatný (nezávislý) nárok sekundární oběti, či se jedná o derivativní (odvozený) nárok, který je v mnoha ohledech závislý na uplatnění nároku primárně poškozeného.

Ad a) Kvalifikace újmy sekundární oběti

Jak bylo řečeno shora, mohou být imateriální újmy sekundárních obětí různého charakteru, nejproblematičtější a nejčastěji zmiňované jsou ovšem nemateriální újmy, pro které se v německé literatuře vžil označení „*Schockschäden*“²⁹ – „nervová újma“³⁰ a „*Trauerschäden*“³¹ – „citová újma“. Definičně lze vymezit tento druh újmy jako psychické újmy, které třetí osoba utrpí v důsledku ublížení na zdraví primární oběti nebo její smrti tím, že ublížení na zdraví či smrt spoluprožívá nebo je s nimi konfrontována.³² Takto utrpěná psychická újma se samozřejmě může následně projevit i ve fyzické sféře sekundární oběti.³³

Z hlediska kvalifikace vlastní újmy, je pro většinu států typické rozlišování mezi nervovými újmy a citovými újmy, které spočívá ve skutečnosti, zda se újma projeví ve sféře zdraví sekundární oběti nebo nikoliv a zůstane pouze v rovině „nepříjemných pocitů“. Pokud se újma projeví ve sféře zdraví, pojímá ji jak německá,³⁴ tak rakouská judikatura jako zásah do absolutního práva sekundární oběti a ze sekundární oběti tím vlastně činí přímo poškozeného. Zůstane-li poškození ve sféře pouhé citové újmy, pak se již nejedná o zásah do absolutně chráněného statku sekundární oběti a v Německu tato újma odškodněna nebude a v Rakousku pouze při zavinění z hrubé nedbalosti nebo úmyslu.³⁵ Ve Švýcarsku jsou podle ustanovení § 47 OR odškodňovány v případě sekundárních obětí jak nervové šoky,

²⁷ Blíže k tomu STIEGLER, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Wien: Böhlau, 2008.

²⁸ Téměř vždy je ale vyžadován úzký vztah mezi primární a sekundární obětí.

²⁹ Pokud se újma projeví ve sféře zdraví sekundární oběti.

³⁰ V rámci českého pojmosloví respektuji pojmy uváděné P. Bezouškou v komentáři k § 2959, viz BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.

³¹ Pokud jde o pouhou citovou újmu nedosahující újmy na zdraví.

³² HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. (ed.). *ABGB Praxiskommentar*, s. 461, nebo KARNER, E. *Der Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*. Wien: Springer Verlag, 1999, s. 101.

³³ Může být somatizována.

³⁴ Viz shora zmíněné rozhodnutí BGH VI ZR 78/70 nebo rakouské rozhodnutí OGH ZVR 1195/46 nebo 2 Ob 99/95.

³⁵ Toto pojetí kritizuje Harrer a tvrdí, že odškodnění v těchto případech nemá oporu v platné právní úpravě, viz HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. (ed.). *ABGB Praxiskommentar*, s. 463 an.

tak pouhá citová újma. V Anglii jsou podmínky pro odškodnění citové újmy stanoveny zákonem,³⁶ podmínky odškodnění nervové újmy jsou dovozovány judikatorně.³⁷ Z pohledu existence práva na náhradu újmy v případě nervového šoku a citové újmy nehraje toto rozlišování pro o. z. podstatnou roli; ovšem zcela bez významu není, neboť určí, zda bude náhrada provedena na základě ustanovení § 2959 nebo ustanovení § 2958.³⁸

Ad b) V jakých případech jsou sekundární oběti odškodňovány

Velmi liberální přístup k odškodňování sekundárních obětí zastává tradičně francouzské právo. Francouzské právo pracuje s kategorií škody, kterou nazývá jako tzv. *dommage par ricochet*, tedy nepřímé či sekundární újmy.³⁹ Francouzské soudy běžně přiznávají nároky na náhradu nemajetkové újmy způsobené jak smrtí, tak velmi vážným ublížením na zdraví, blízkým osobám, které s poškozeným pojilo blízké pouto a byly jeho smrtí či závažným ublížením na zdraví vážně zasaženy.⁴⁰

Obdobně PETL, DCFR i přiznávají nároky na náhradu nemajetkové újmy způsobené jak smrtí, tak velmi vážným ublížením na zdraví.

V prostředí *common law* většina států má zvláštní zákonné úpravy tzv. *wrongful death claims* (tj. náhrad v případě úmrtí) a rovněž disponuje úpravami náhrady nemajetkové újmy způsobené vážným ublížením na zdraví (často provedenými judikatorně). V Anglii je tak na základě *Fatal Accident Acts* z roku 1976 odškodňována citová újma pouze v případě smrti primární oběti a nervová újma je odškodňována podle velmi přísných kritérií vytvořených judikaturou.

Na opačném pólu stojí německá úprava, která nemá výslovnou zákonnou úpravu odškodnění sekundárních obětí v případě úmrtí nebo závažného ublížení na zdraví primárně poškozeného a rovněž judikatura je v této oblasti velmi restriktivní. V případě smrti poškozeného není sekundární oběti přiznávána žádná náhrada imateriální újmy⁴¹ s tou výjimkou, že by fyzické nebo psychické reakce na smrt dosáhly újmy na zdraví u sekundární oběti a mohly být kvalifikovány jako újma na statcích chráněných § 823 odst. 1 BGB, tj. jako přímá škoda.⁴² Obdobný postoj je zastáván i v případě reakce sekundární oběti na závažnou újmu na zdraví u primární oběti a je založen na rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 11. 5. 1971 (VI ZR 78/70), ve kterém BGH formuloval dodnes platné zásady pro odčinění nervové újmy na základě § 823 odst. 1 BGB: „*Nervový otřes způsobený zprávou o smrtelné nehodě člena rodiny nezakládá právo na náhradu újmy vůči původci nehody ani tehdy, pokud sice existují lékařsky zjištělé následky, ale nepřekračují rámec zdravotních problémů, kterým podle*

³⁶ *Fatal Accident Acts* z roku 1976.

³⁷ Odškodňování vychází z případu *Hambrook v Stokes* z roku 1925; vlastní podmínky byly stanoveny zejména rozhodnutím *Alcock v. Chief Constable of South Yorkshire* z roku 1992.

³⁸ Blíže k tomu dále v textu.

³⁹ Ve Francii se náhrady nemajetkové újmy dočkal i majitel usmrčeného závodního koně, ke kterému měl citové pouto – blíže viz ZWEIGERT, K. – KÖTZ, H. *Introduction to comparative law*. 3rd rev. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998.

⁴⁰ BRÜGEMEIER, G. – COLOMBI CIACCHI, A. – COMANDÉ, G. *Fundamental rights and private law in the European Union*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 211.

⁴¹ „*Kein Schmerzengeld für Tod*“, blíže JAEGER, L. In: JAEGER, L., LUCKEY, J. *Schmerzengeld*, 6. Auflage, Luchterhand, Köln, 2011 s. 119 an.

⁴² Obdobně i BRÜGEMEIER, G. – COLOMBI CIACCHI, A. – COMANDÉ, G. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 212.

*obecné zkušenosti obvykle lidé čelí při zprávě o smrti blízké osoby (§ 823 odst. 1 BGB chrání pouze takové poškození zdraví, které podle druhu a těžkosti tento rámeček překračuje).*⁴³

Ad c) Okruh osob

Většina států omezuje okruh osob, které mají nárok na odškodnění imateriální újmy. Buď je výčet těchto osob proveden přímo zákonem,⁴⁴ nebo je dovozován judikatorně.⁴⁵ Často je také okruh osob vymezen v zákoně relativně vágně⁴⁶ a bližší specifikace je ponechána soudnímu rozhodování. Ve většině případů je okruh osob omezen na blízké rodinné příslušníky. I tak ovšem vznikají problémy ve vztahu k zodpovězení otázky, kdo je vlastně blízkým rodinným příslušníkem⁴⁷ a zda se musí jít o formálně uznáný vztah.⁴⁸

Zvláštní problematiku pak tvoří pomocníci⁴⁹ nebo okolostojící,⁵⁰ u nichž je často zpochybňována sama existence tohoto nároku.⁵¹

Ad d) Další kritéria konstituující nárok

V některých případech jsou pro vznik nároku sekundární oběti dovozována ještě další doplňující – může se jednat např. o časovou a místní blízkost sekundární oběti k neštěstí nebo prostředky, kterými bylo neštěstí vnímáno, respektive způsob, jak se o neštěstí sekundární oběť dozvěděla.⁵² Tak např. anglická judikatura⁵³ dovodila, že ke vzniku nároku sekundární oběti je potřeba, aby imateriální újma byla způsobena šokem⁵⁴ a tato osoba byla přítomna škodní události, respektive vnímala ji vlastními smysly.⁵⁵

⁴³ Citováno podle BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.

⁴⁴ Např. o. z.

⁴⁵ Viz Rakousko, Německo, Anglie.

⁴⁶ Např. „nahe Angehörige“, „close family members“.

⁴⁷ Patří sem pouze rodiče a děti a manžel a manželka nebo i další osoby (sourozenci atp.) – blíže k tomu viz STIEGLER, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Wien: Böhlau, 2008, s. 33.

⁴⁸ Může jít i osoby, které spolu neformálně žijí (např. druh a družka).

⁴⁹ „Rescuers“.

⁵⁰ „Bystanders“.

⁵¹ Viz níže v textu.

⁵² Blíže viz BRÜGEMEIER, G. – COLOMBI CIACCHI, A. – COMANDÉ, G. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 241.

⁵³ Jednalo se o případy *Alcock v. CC Yorkshire*, 1992 A.C. 310. 220 a *McLoughlin v. O'Brien*, 1983 1 A.C. 410.

⁵⁴ „The psychiatric injury must be caused by a shocking event.“ A dále Lord Ackner definoval pojem šoku: „‘Shock’, in the context of this cause of action, involves the sudden appreciation by sight or sound of a horrifying event, which violently agitates the mind. It has yet to include psychiatric illness caused by the accumulation over a period of time of more gradual assaults on the nervous system.“ – viz *Alcock v. CC Yorkshire*, 1992 A.C. 310. 220.

⁵⁵ „‘Secondary victim’ must perceive a ‘shocking event’ with his own unaided senses, as an eye-witness to the event, or hearing the event in person, or viewing its ‘immediate aftermath’.“ – viz *Alcock v. CC Yorkshire*, 1992 A.C. 310. 220.

Obdobně *Restatement of Torts* vychází z toho, že citová újma sekundární oběti může být odškodněna pouze v případě, kdy je tato osoba přítomna události,⁵⁶ při níž je primární oběti způsobena těžká újma na zdraví.

Obdobná kritéria jsou často používána i v ostatních státech – ovšem ne vždy se jedná o konstitutivní prvky nároku; někdy mají tato kritéria vliv pouze na stanovení výše náhrady.

Jak jsem již uvedl výše, jednou z otázek, která bývá v teorii i praxi při hodnocení povahy nároku sekundárních obětí problematizována, je jeho samostatnost či odvozenost. Obecně se vychází z toho, že nárok sekundárních obětí je samostatným nárokem, který lze uplatnit nezávisle na primárně poškozeném.⁵⁷ Problematickým aspektem je ovšem zejména možnost uplatnění námitky spoluzavinění⁵⁸ primárně poškozeného a vliv této námitky na existenci a výši odškodnění sekundární oběti.⁵⁹

3. ÚPRAVA V ČR

3.1 Obecně k právní úpravě

Občanský zákoník z roku 1964 (obč. z.)⁶⁰ až do roku 2004 neobsahoval úpravu pro odčinění nemateriální újmy kvalifikované skupiny sekundárních obětí, a to ani v případě újmy na zdraví primární oběti, ani její smrti. V praxi byla však judikaturou v případě smrti primární oběti umožněna možnost odčinění nemajetkové újmy cestou ochrany osobnosti podle § 13 obč. z. 1964. V jednom z prvních rozhodnutí tohoto druhu dovedl Krajský soud v Ostravě v rozhodnutí sp. zn. 23 C 52/96, že porušením práva na život jedné osoby může dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z nich; předpokladem tohoto zásahu je existence sociálních, morálních, citových a kulturních vztahů vytvořených v rámci jejich soukromého a rodinného života. Tuto koncepci následně převzal Nejvyšší soud ČR⁶¹ i Ústavní soud ČR.⁶² Tím ovšem byla problematika sekundárních obětí marginalizována, neboť touto konstrukcí bylo zasaženo do osobnostního práva sekundární oběti a tedy bylo přímo zasaženo do jejího absolutního práva.

V roce 2004 došlo k novelizaci obč. z. 1964 a do ustanovení § 444 byl vložen odstavec 3,⁶³ který

⁵⁶ „Perceives the event contemporaneously“, § 48 písm. a) *Restatement of the Law, Torts, Liability for Physical and Emotional Harm, Vol. 2.*

⁵⁷ S výjimkou zvláštních úprav v anglickém a francouzském právu v oblasti dopravních nehod, blíže k tomu STIEGLER, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*, s. 223.

⁵⁸ Např. PETL ustanovení 8:101 odst. 2.

⁵⁹ STIEGLER, A. M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*, s. 167 an.

⁶⁰ Dále jen obč. z. 1964.

⁶¹ Např. rozhodnutí NS 30 Cdo 1678/2004.

⁶² Např. náleží ÚS II. ÚS 517/99.

⁶³ Podle ustanovení § 444 odst. 3: „Za škodu usmrcením náleží pozůstalým jednorázové odškodnění, a to

a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč,

b) každému dítěti 240 000 Kč,

c) každému rodiči 240 000 Kč,

přiznal taxativně stanoveným osobám paušální částky jako odčinění v případě ztráty blízké osoby (*solatium doloris*). Osoby v tomto ustanovení neuvedené se mohly nadále domáhat náhrady újmy cestou ochrany osobnosti. Současně se v některých případech předvídaných ustanovením § 444 odst. 3 obč. z. 1964 ukázalo, že paušální částky jsou v některých nevyhovující, neboť reálně nezohledňují tíži újmy v konkrétním případě. Proto ústavní soud konstatoval, že „způsob a rozsah náhrady imateriální újmy podle § 444 odst. 3 OZ 1964 je natolik paušální, že jej nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Pokud tedy jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, není vyloučeno, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.“⁶⁴

Vedle toho je nutno konstatovat, že obč. z. 1964 výslovně neřešil odčinění nemateriální újmy sekundárních obětí v případech, kdy nedošlo ke smrti primární oběti, ale pouze ublížení na zdraví. V těchto případech bylo možno se náhrady újmy domáhat rovněž cestou ochrany osobnosti, ale i v těchto případech tento postup vyžadoval zásah do osobnostního práva sekundární oběti.

V případech odškodnění citové újmy nebo újmy na zdraví sekundární oběti způsobené psychickým šokem vzniklým v důsledku újmy na zdraví nebo na životě primární oběti zastávala judikatura velmi restriktivní pozice, opírající se o nedostatečný kauzální nexus mezi újmou a jednáním škůdce⁶⁵ a náhrada imateriální újmy nebyla sekundárním obětím přiznávána. Tato judikatura však vycházela ze zjednodušujícího pohledu na problematiku kauzálního nexu. Lze se tak ztotožnit s P. Bezouškou, který tvrdí, že je nesprávné vyloučit kauzální nexus pouze na základě toho, že následek u sekundární oběti je až následkem újmy primárního poškozeného. Spíše je nutno vycházet ze skutečnosti, že příčinná souvislost v tomto případě není přerušena, ale dochází k řetězení podmínek a současně následek v podobě citové újmy blízké osoby je pro škůdce předvídatelný.⁶⁶

Současný občanský zákoník pak odškodnění sekundárních obětí v těchto případech upravuje

---

d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,

e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,

f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.“

⁶⁴ ÚS Pl. ÚS 16/04 nebo obdobně NS 30 Cdo 1577/2009.

⁶⁵ Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76, publikovaném pod č. 7 ve *Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek*, roč. 1979, podle kterého příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448 o. z.) odpovídá. V tomto případě byla žalobkyně stížena psychickým šokem s následnými poruchami hybnosti a vyjadřování, depresivními a úzkostnými stavy v důsledku šoku, který vytrpěla, když se dozvěděla o tom, že její nezletilý syn při vyhlídkovém letu utrpěl zranění, kterým následně v nemocnici podlehl. V této linii pokračovala i další rozhodnutí NS ČR – NS 25 Cdo 1455/2003, NS 25 Cdo 1354/2005, NS 25 Cdo 2275/2005.

⁶⁶ BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*, s. 1719, na druhou stranu je nutno upozornit na rakouskou judikaturu a doktrínu, která také odmítala přičitatelnost odpovědnosti za pouhé citové utrpení třetích osob, neboť ochrana „čistých nemajetkových újem“ ve většině případů nespadá pod ochranný účel porušené normy, viz KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*. 3., neubearbeitete Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997, s. 354.

v ustanovení § 2959 o. z.⁶⁷ Občanský zákoník předně zavádí možnost domáhat se odškodnění i v případě zvlášť závažného ublížení na zdraví primárního poškozeného. Dále došlo ke zrušení pevně stanovené výše náhrady, tzv. paušálních částek, a náhrada má být stanovena tak, aby došlo k plnému vyvážení utrpení sekundárních obětí.⁶⁸ Tato změna s sebou přináší povinnost prokázat existenci duševních útrap v konkrétním případě s tím, že se nově otevírá nutnost zkoumat faktickou kvalitu vztahu poškozeného a sekundární oběti.⁶⁹ Úprava § 2959 také rozšiřuje počet osob oprávněných domáhat se odčinění podle tohoto ustanovení⁷⁰ – jedná se o všechny osoby blízké (§ 22 o. z.).⁷¹ Paragraf 2959 je zvláštní skutkovou podstatou náhrady újmy a vymezuje okruh osob, kterým vzniká nárok na odškodnění. Z možných sekundárních obětí vyjímá zvláštní skupinu – osoby blízké, neboť předpokládá, že v těchto případech bude újma sekundární oběti obzvláště intenzivní a tedy hodná zvláštní ochrany.

Z hlediska systematického se pak zařazení ustanovení § 2959 nejeví jako nejvhodnější, neboť tímto ustanovením je upravován nejen způsob a rozsah náhrady, ale je současně upraven právní základ nároku sekundárních obětí.⁷²

3.2 Kvalifikace újmy sekundární oběti – duševní útrapy a ublížení na zdraví

Obdobně jako v zahraničí, je z hlediska o. z. nezbytné rozlišit pojem citových útrap (citových újem) a ublížení na zdraví (nervových újem). Nervové újmy představují ublížení na zdraví ve smyslu ustanovení § 2958, tj. představují medicínsky zachytitelnou poruchu na zdraví. Citovými útrapami jsou naopak pouze takové útrapy, které nepříznivě ovlivňují psychickou sféru člověka, ale nedosahují takové formy a intenzity, aby bylo možno hovořit o ublížení na zdraví.⁷³

V některých případech se může stát, že sekundární oběti budou stíženy „pouze“ citovými útrapami,⁷⁴ které se neprojeví na jejich zdravotním stavu, tj. nebude je možno kvalifikovat jako újmu na zdraví. Může se jednat o stavy smutku, nespavost, zvýšenou citlivost, podrážděnost, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod. Ustanovení § 2959 směřuje právě k odčinění útrap tohoto druhu. Přesáhne-li totiž újma u sekundární oběti pouhé citové útrapy a vyvine se v onemocnění (ublížení na zdraví), pak je nutno postupovat podle jiného ustanovení o. z., a to podle ustanovení § 2910 o. z. V takových případech bude vlastní újma na zdraví odškodněna podle § 2958 s tím, že újma

⁶⁷ § 2959 zní: „Při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“

⁶⁸ Tím došlo fakticky k akceptaci námitek judikatury proti paušálním částkám v ustanovení § 444 odst. 3 a umožnění, aby náhrada byla stanovena s přihlédnutím ke všem okolnostem případu.

⁶⁹ Tím je odstraněn nespravedlivý stav, kdy podle § 444 odst. 3 byly paušální částky přiznávány podle formálních kritérií, bez ohledu na faktický stav věci (např. manželé v rozvodovém řízení, rodiče, kteří o děti nejeví zájem apod.).

⁷⁰ Původní § 444 odst. 3 taxativně stanovil okruh osob v písmenech a) až f) s tím, že současně stanovil těmto osobám i rozdílnou výši paušální náhrady.

⁷¹ Stanovení manžela, rodičů a dětí před další osoby blízké je z hlediska existence nároku irelevantní a důležité bude následně zejména prokázání existence duševních útrap.

⁷² K tomuto zařazení pak zákonodárce přistoupil zřejmě s ohledem na tradici ustanovenou ustanovením § 444 odst. 3 obč. z. 1964.

⁷³ Jedná se o jakékoli negativní projevy v duševní sféře oběti, jakékoli narušení duševní pohody.

⁷⁴ Z hlediska německy psané literatury se jedná o tzv. *Trauerschäden*.

na zdraví se může projevit i ve sféře majetkové, např. ve ztrátě na výdělku v důsledku pracovní neschopnosti apod., a tato škoda musí být rovněž nahrazena.

3.3 Okruh osob oprávněných požadovat odčinění

Jak již bylo řečeno shora, došlo ve vztahu k ustanovení § 444 odst. 3 obč. z. 1964 nejen k rozšíření situací, kdy mohou sekundární oběti odškodnění požadovat, ale rovněž k rozšíření osob, které jsou odčinění nemateriální újmy, respektive citové újmy, oprávněny požadovat. V současné době se jedná o všechny osoby blízké (§ 22 o. z.) s tím, že nezáleží, zda samy byly přítomny újmy oběti a její neštěstí prožívaly bezprostředně, nebo se jejich duševní útrapy rozvinuly teprve později v důsledku zprávy o újmě blízkého člověka.⁷⁵

V řadě případů ale může dojít k situaci, kdy u sekundární oběti nevznikne pouze citová újma, ale rozvine se rovněž újma na zdraví (nejčastěji psychické onemocnění, např. deprese). Pak ovšem dochází i u sekundární oběti k zásahu do absolutního práva, práva na zdraví, a v těchto případech je nutno postupovat podle ustanovení § 2910.

Podle ustanovení § 2910 mohou postupovat rovněž další sekundární oběti (tj. osoby, které nejsou osobami blízkými), u nichž se v důsledku smrti nebo újmy na zdraví primární oběti rozvine újma na zdraví.⁷⁶ Nejčastěji se může jednat o pomocníky⁷⁷ a přihlížející újmě primární oběti. Pokud ovšem u těchto osob vznikne pouhá citová újma, je její odškodnění vyloučeno.⁷⁸

3.4 Stanovení výše zadostiučinění a kritéria pro jeho přiznání

Odškodnění citových útrap představuje z teoretického hlediska zásadní problém, neboť tyto útrapy jsou ryze subjektivní a těžko se objektivizují.⁷⁹ Spadají mezi tzv. čisté nemajetkové újmy, jejichž projevy se odehrávají pouze ve vnitřní sféře poškozeného a jsou objektivně obtížně zachytitelné.⁸⁰ Z tohoto pohledu je také komplikované, když se v případě stanovení výše náhrady za duševní útrapy sekundárních obětí hovoří o peněžité náhradě vyvažující plně jejich utrpení. I v tomto případě je peněžitá náhrada reálně odpovídající vzniklé újmě pojmově vyloučena a přiznaná náhrada je pouhou „finanční náplastí“, která poškozenému umožní kompenzovat vzniklou újmu prostřednictvím pořízení jiných výhod.

Obdobně jako v ustanovení § 2958 odst. 2 pak zákonodárce i v ustanovení § 2959, věta druhá, zcela nadbytečně dodává, že nelze-li výši náhrady určit podle věty první, stanoví se podle zásad slušnosti. Nadbytečnost této věty spočívá zejména v tom, že si nelze představit případ, kdy by výše náhrady podle věty první nešla stanovit a současně v tom, že zásady slušnosti jsou nedílnou součástí

⁷⁵ Tento fakt může ale hrát podstatnou roli při stanovení výše odškodnění.

⁷⁶ Odškodnění pak může být přiznáno za předpokladu přičitatelnosti této újmy škůdci.

⁷⁷ Může se jednat např. o kolemdoucío, který pomáhá z hořícího automobilu po nehodě vyprostit člověka.

⁷⁸ § 2959 představuje zvláštní skutkovou podstatu odškodňování tohoto typu újem. Pokud tyto osoby nespádají do režimu § 2959 je nutno vycházet z ustanovení § 2894 odst. 2 o. z. Odčinění pouhé citové újmy nelze rozšiřovat ani prostřednictvím ustanovení § 2971.

⁷⁹ Viz NS: „Je jistě faktem, že určení výše nároku na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích lze zjišťovat značně obtížně. Vesměs se proto uplatní postup podle ustanovení § 136 o. s. ř., kdy soud tuto výši určí podle své úvahy.“, NS 30 Cdo 1627/2005.

⁸⁰ Blíže k tomu viz DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, roč. 5, č. 2, s. 38–51.

stanovení výše náhrady i podle věty první. Peněžítá náhrada za duševní útrapy sekundárních obětí musí plně vyvažovat jejich utrpení. Odškodnění újmy tedy musí být plné a spravedlivé a musí tedy respektovat zásady distributivní⁸¹ a korektivní spravedlnosti včetně zásad slušnosti jako spravedlnosti konkrétního případu.⁸² Uplatnění zásad slušnosti směřuje i zde k zohlednění okolností jednotlivého případu,⁸³ tak jak to judikatura standardně činí,⁸⁴ a je tedy nedílnou součástí stanovení náhrady již podle věty první.

Aby přiznávané náhrady nebyly zcela arbitrární, pomáhá si soudní praxe určitými objektivizačními kritérii. Mezi tato kritéria, která musí být zkoumána, aby bylo možno stanovit existenci újmy a stanovit její výši, patří:⁸⁵

1) blízkost a kvalita vztahu primární a sekundární oběti – podle ustanovení § 2959 se musí jednat o osoby blízké, avšak ani naplnění tohoto kritéria nestačí pro existenci újmy. Vždy je nutno zkoumat intenzitu citového pouta a v případě, kdy fakticky toto pouto neexistuje nebo je výrazně oslabeno, je možno náhradu nepřiznat;⁸⁶

2) časová a místní blízkost sekundární oběti k neštěstí – zkoumání a prokázání takovéto blízkosti by mělo být pomocným kritériem pro stanovení výše újmy.⁸⁷ Zpravidla tak bude pro sekundární oběť tíživější, je-li svědkem újmy primární oběti (je účastníkem dopravní nehody, přihlíží přepadení či vraždě atp.);

3) prostředky, kterými bylo neštěstí vnímáno, respektive způsob, jak se o neštěstí sekundární oběť dozvěděla – tak bude zpravidla tíživější, pokud se sekundární oběť o neštěstí dozví přímo od poškozeného (např. při jeho návštěvě v nemocnici) nebo neštěstí spoluprožije, než když se o něm dozví ze sdělovacích prostředků.

Samozřejmě je při stanovení výše náhrady zkoumat i další kritéria, ke kterým judikatura standardně v těchto případech přihlíží – tj. okolnosti na straně škůdce a na straně poškozeného.⁸⁸

K problematice zohledňování jednotlivých kritérií se obsáhle vyjádřil Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, ze dne 12. 4. 2016 a následně zveřejnil NS na svých internetových

⁸¹ Distributivní spravedlnost se projevuje zejména při vlastním stanovení náhrady výše újmy v dosud nerozhodnutém případě.

⁸² Nejedná se však o Aristotelovské pojetí slušnosti (*epieikeia*), ale o přiměřenost v konkrétním případě: „*Die Billigkeit der Entschädigung bedeutet ihre Angemessenheit im konkreten Fall*“, LARENZ, K. *Lehrbuch des Schuldrechts*. 14., neubearbeitete Aufl. München: C. H. Beck, 1987, s. 477; blíže k tomu také JANOŠEK, M. Odškodňování podle zásad slušnosti?. *Právní rozhledy*. 2015, č. 19, s. 667.

⁸³ Nezhledňují se však všechny okolnosti jednotlivého případu, ale pouze významné okolnosti. Standardně se rozlišují okolnosti na straně škůdce a na straně poškozeného. Současně se zohledňují pouze ty okolnosti, které mají význam pro posouzení výše odškodnění újmy při zachování kompenzačního charakteru odškodnění. Stranou tedy musí zůstat např. majetkové poměry škůdce, které jsou pro stanovení výše újmy nepodstatné.

⁸⁴ Současně se musí do rozhodování promítnout dále v textu uvedená kritéria.

⁸⁵ Blíže viz BRÜGEMEIER, G. – COLOMBI CIACCHI, A. – COMANDÉ, G. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 241.

⁸⁶ Např. u manželů v rozvodovém řízení atp.; ani zde však nelze sáhnout k paušalizaci.

⁸⁷ Zatímco v anglickém právu je požadavek časové a místní blízkosti sekundární oběti k neštěstí konstitutivním prvkem pro vznik újmy – např. případ *McLoughlin v. O'Brian*.

⁸⁸ Přehled těchto kritérií je podán např. v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14; obdobně také NS ČR, např. NS 30 Cdo 4312/2011; NS 30 Cdo 3352/2012; NS 30 Cdo 83/2011.

stránkách⁸⁹ doporučení, které stanoví určitá vodítka pro stanovení výše odškodnění sekundárních obětí podle § 2959 o. z. Nejvyšší soud v tomto doporučení stanovil několik kritérií (která vycházejí již z dřívější judikatury), aby docílil sjednocení rozhodování v těchto případech.

Podle NS ČR se duševní útrapy spojené s prožíváním usmrcení či zvláště závažného ublížení na zdraví blízké osoby při stanovení výše náhrady posuzují primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka a případné snížení či zvýšení lze odvinout od prokázaných okolností (jednotlivých kritérií). Dále NS ČR vychází z toho, že při stanovení výše náhrady je namístě přihlédnout též k judikatorně vymezeným kritériím (viz shora), jimiž jsou zejména na straně poškozeného a osob jemu blízkých:

- a) intenzita jejich vztahu,
- b) věk zemřelého a pozůstalých,
- c) případná existenční závislost na zemřelém,⁹⁰
- d) případné poskytnutí jiné satisfakce.

Na straně škůdce se pak jedná podle NS o:

- a) postoj škůdce,⁹¹
- b) dopad události do jeho duševní sféry,
- c) majetkové poměry škůdce,⁹²
- d) míru zavinění.

Judikaturou definovaná kritéria „na straně škůdce“ se uplatní jen tehdy, mají-li zároveň vliv na vnímání újmy oprávněných osob.⁹³

NS ČR se ve svém doporučení rovněž vyjádřil k výši odškodnění a pomyslnou hranici odškodnění stanovil na 500 000 Kč.⁹⁴ Ačkoliv se může zdát stanovení pomyslné hranice nejvyšší částky odškodnění arbitrární,⁹⁵ je zcela na místě a vzhledem k dosavadní judikatuře není důvod se od ní

---

⁸⁹ Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~TiskovezpravyNejvysisihosoudu~NejvysisoudsystematickymonitorujeCinnostceskychsouduNaTrestnimUsekuPriRozhodovaniVAdheznimRizeniOnarocichNaNahraduNemajetkoveUjmyZpusobeneTrestnouCinnosti~?openDocument&lng=CZ

⁹⁰ Toto kritérium je třeba chápat jako širěji pojatou existenční závislost pozůstalého na usmrcené osobě s tím, že případné majetkové nároky spojené se ztrátou výživy upravuje § 2960 o. z.

⁹¹ Popírání viny škůdce v trestním řízení, které je standardním způsobem obhajoby, neprohlubuje samo o sobě míru utrpení pozůstalých, a přihlížet je tak možno jen k excesivnímu vybočení (arogantní postoj). Naopak vstřícný přístup škůdce se zohlední v kontextu s kritériem ad d). Tímto postojem NS ČR je jasně deklarováno, že náhrada podle § 2959 nemá mít sankční charakter.

⁹² Také NS ČR vnímá zohledňování majetkových poměrů jako problematické. Proto mají být majetkové poměry škůdce zohledněny pouze v situaci, kdy se projeví ve způsobu vnímání útrap. NS dodává, že k nim tedy lze přihlížet spíše jen výjimečně ve smyslu jakési moderace vedené zájmem na tom, aby zásadně nedošlo k majetkové likvidaci škůdce a aby výše náhrady odpovídala principu proporcionality. Osobně se domnívám, že toto kritérium nemá při vlastním posuzování náhrady místo a v případě hrozby likvidací škůdce je možno využít ustanovení § 2953 o. z.

⁹³ Tímto postojem NS ČR je jasně deklarováno, že náhrada podle § 2959 nemá mít sankční charakter.

⁹⁴ Vzhledem k dosavadní judikatuře, k cenovému vývoji i s přihlédnutím k zahraničním zkušenostem se jako základní rozpětí pro stanovení výše náhrady doporučuje 240 000 Kč až 500 000 Kč v typovém případě nejbližších osob (manželé, rodiče a děti), jsou-li popsána kritéria neutrální.

⁹⁵ K arbitrárnosti se velmi pregnantně vyjadřuje *Restatement of Torts* v komentáři k ustanovení § 48. Ačkoliv se vyjadřuje k arbitrárnosti stanovení pravidla pro odškodňování sekundárních obětí jako takového, lze toto konstatování použít i pro stanovení výše: „*The requirements in this Section might be described or criticized as*

odchylovat. Současně je relativně restriktivní přístup ke stanovování výše těchto odškodnění zcela na místě, neboť se jedná o výjimečný institut (újma vzniká třetí osobě a ještě se jedná o „čistou“ nemajetkovou újmu⁹⁶) a tento institut by neměl vést k dalšímu rozšiřování deliktní odpovědnosti a přiznávání vysokých náhrad.

3.5 Povaha nároku

Dosavadní odborná literatura se k povaze nároku nevyjadřuje. V souvislosti s debatami v zahraničí lze konstatovat, že se jedná o samostatný nárok, ovšem je myslitelné, aby v rámci jeho uplatňování bylo namítáno případné spoluzavinění primárního poškozeného.

Při hodnocení povahy ustanovení § 2959 OZ lze vycházet z toho, že se jedná o nárok deliktního charakteru. Smluvní povahu by měl pouze v případě výslovného ustanovení ve smlouvě mezi primárně poškozeným a škůdcem⁹⁷. Smluvní odpovědnost však nevylučuje deliktní odpovědnost. Pokud se tedy primárně poškozený dovolává smluvní odpovědnosti (např. z důvodu, že je to pro něj důkazně výhodnější), tak to v žádném případě nevylučuje, že zde není dána odpovědnost deliktní.

Sekundární oběti se však musí dovolat právě jen deliktní odpovědnosti, ledaže se na ně vztahuje ochranný účinek smlouvy. V případě deliktní odpovědnosti se jedná o odpovědnost za zavinění a ve výjimečném případě může dojít k situaci, kdy primární oběti bude škůdce odpovídat ze smlouvy (bez ohledu na zavinění), zatímco sekundárním obětím z důvodu deliktní povahy nároku odpovídat nebude. Předpokladem aplikace ustanovení § 2959 OZ je totiž, že:

- 1) dojde k naplnění deliktní skutkové podstaty vůči primárně poškozenému – i objektivní odpovědnosti (např. § 2927),
- 2) tato skutková podstata chrání život a zdraví člověka (právní statky zahrnuté do ochranného rozsahu normy),
- 3) a následně jsou splněny zvláštní předpoklady uvedené v ustanovení § 2959 OZ.

Ve výjimečných případech se tak může stát, že vůči primárně poškozenému nedojte k naplnění deliktní skutkové podstaty, ale k pouhému porušení smluvní povinnosti a poté odpovědnost podle ustanovení § 2959 vůbec nenastane⁹⁸.

---

arbitrary. [...] But the rules in this Section are not arbitrary in the more pejorative sense of the term; they serve a function and are neither random nor irrational. Limits are required for emotional harm because of its ubiquity, and an alternative workable and effective limits for such liability could be a rule of no liability.” Restatement of the Law, Torts, Liability for Physical and Emotional Harm, Vol. 2, s. 203.

⁹⁶ Tzv. *reine Gefühlschaden*.

⁹⁷ viz smlouva s ochranným účinkem vůči třetím osobám podle § 2913 odst. 1 OZ

⁹⁸ Jako příklad, kdy odškodnění podle ustanovení § 2959 lze poskytnout, je možno uvést, kdy zdravotnické zařízení bude postupovat *non lege artis* a způsobí zvlášť závažné ublížení na zdraví. Byť se jedná o smluvní porušení povinnosti, je povinnost postupovat *lege artis* stanovena i zákonem a její porušení je i deliktní povahy a umožňuje postup podle ustanovení § 2910 OZ (tj. je současně naplněna i deliktní skutková podstata). Vedle toho ovšem může nastat situace, že se zdravotnické zařízení smluvně zaváže dosažení určitého výsledku (např. že se operace povede bez komplikací a následků), operace se nepovede a primárně poškozenému vznikne zvlášť závažná újma na zdraví. Zdravotnické zařízení ovšem postupovalo *lege artis* a pouze nedosáhlo slibovaného výsledku. V tomto případě nejsou naplněny předpoklady vzniku odpovědnosti podle ustanovení § 2959 a sekundární oběti odškodněny nebudou.

ZÁVĚR

Problematika odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí je relativně komplikovanou oblastí. Z hlediska právní tradice se jedná o zcela výjimečný institut a jeho současná existence je dána spíše společenským tlakem a reflexí tíže zásahu spočívajícího v těžké újmě na zdraví blízké osoby nebo dokonce její úplné ztrátě. Současná společnost je k tomuto typu újem citlivější, a proto právo často dovoluje, aby se odškodňovaly i pouhé citové újmy. Samozřejmě z pohledu společenského je odškodňování sekundárních obětí v těchto případech vítané, ovšem z hlediska právního je nutná jistá opatrnost. Proto je relativně restriktivní přístup k samotnému vzniku nároku (a následně i stanovení výše těchto odškodnění) zcela na místě a nemělo by docházet k „bezbřehému“ rozšiřování deliktní odpovědnosti.

Tento článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO 68378122.

REFERENČNÍ SEZNAM:

BRÜGEMEIER, G., COLOMBI CIACCHI, A., COMANDÉ, G., *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014

KOZIOL, H., *Österreichisches Haftpflichtrecht*. 3., nebearbeitete Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1997

LARENZ, K., *Lehrbuch des Schuldrechts*. 14., nebearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 1987

DEAKIN, S. F., Angus Charles. JOHNSTON a B. S. MARKESINIS. *Markesinis and Deakin's tort law*. 6th ed. New York: Oxford University Press, c2008. ISBN 978-0-19-928246-3.

STIEGLER, A., M. *Schmerzensgeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung*. Wien [Austria]: Böhlau, 2008